

PRIZOR POTRESA IZ PJESME *PROSEUCTICON*

Danu, ho'mo! Nema smisla službu povècat
Velikom građom¹ – suprotan italskoj obali stoji,
(Jao, griješim! stajaše, dok se nēbeskoj volji 45
Tako htjelo) Dubrovnik² - onkraj ilirskog žala,
Grad na glasu znamenit s divòtē, široko mòre
Pòkrī plavcima vješto sa svakim trgujuć krajem,
Plodnu ore zemlju i moćnu odgaja čeljad,
Sebi sâm gospòdār nikoga vladom ne globi. 50
Sada (kuku! ne valja ufat se u nesklono nebo),
Sada pak iz temelja strešen i kamenjem svojim
Zatrapan – tužan se tako prizori i dušmanskom oku –
Grad kalòvit zaùdarā prostrt u prljavu glibu.
Mnogo je puta upro šijom ù nebo i slabim 55
Očima motrio priliku srušene cijene kâ se
Ljeskala mirnu u valu, pa ugledav propalu diku
Prèzrē danje svjetlo i stādē polúdio cviljet
Laku propast, hoteći sudbinski doznati ishod.
Û vīs tlo bez oslona skače, dakako! jere 60
Ili pakleni udara oganj ò podnē grede;
Ili se spilje, drevne i stare, ù sebe ruše;
Lukovi im kameni pucaju, bučno ponor ih guta;
Ili se dašak koji hodi po čitavu sv'jetu,
Radi hitre struje srdit i nasilan, ljùtī 65
Û srcu svomu; ili tako nebo baš hoće.
Û vīs tlo bez oslona skače, a temelj se drma
Stübokom ošinut; zemlja kamenje bljuva visòko,
Koje zatim natrag pada u majčinske skute.
Eto odmah jada: kada je propao upor, 70
Nestade podova, visokih kula i bedrenih kupa,
Puče vezivo kamenu – goli krovovi ziju,
Laka bez pokrova. Pò nebu lazi smrknut i taman
Oblak, regbi sad će Sunce prašinom zastrt.

¹ Rogačić hoće reći da je dosta riječi potrošio na pohvalu Cosimovih zasluga – i zaista, ½ pjesme (1 – 42) otpada na ovaj nemili posao. Sada počinje nedvojebno najvrjedniji i najснаžniji dio pjesme.

² U Rogačića Epidaur (i kasnije, u stihu 111.); epskim je piscima osobito drago koristiti ovakve metonimije, pa tako Vergilije, neosporni uzor Rogačićev, na mnogim mjestima Trojance naziva Frigijcima, a Rimljane Trojancima.

Jao - ù istō vrijeme nestalo ì Grāda i dana! 75
 Duboki vapaji sada ga stanuju, prasak se lomi
 Svud uz užasan trijes - ì tī si, Gōspāru dobri,³
 Silan visòku na prijestolu, možda lomljavu čuo,
 Gdje se ruše sjajni dvori od bijela Grada.
 Nà što se prepali vali pa netragom pobjegli s obale – 80
 Vile⁴ kojeno zgodom igrahu tanahna kola
 Ilirska morskom na vrhu, sada hitaše brže
 Nà dno, gdje se sabrahu plāhē pokrivši uši.
 Čak je i Neptun, zapaziv propast s pučine morske,
 Cvilio, svetu dubòko onda zàronī glavu, 85
 E da nè bi gled'o propast draga mu grada.
 Ejla, nebesa! Pamet samo kakovu tada
 Imasmo – žacam se spomena – slomljenu velikom gužvom
 Stvari i tjelésā. Negdanji krovovi padaju i kupe
 Lome čeljadi glavu. Tlo pod nogama šuplje 90
 Zjapi, o prestravljene uši grmi trijesak moćni;
 Ljudima svjetlo uzima tama, a utjehu trešnja.
 Nema spasa! Zlo nas globi, nemamo kuda,
 Čini se, nebo će danas s visinē nàglavce pasti;
 Voda nas mori, i vatra – s nama i priroda gine. 95
 Mi smo, bit će, česti svijeta koji će propast.
 Ali nè dāj strahu da diše! Pogrebna strepnja
 Dušu sokòlī, slabu od manjka danjega svjetla.
 Jadna li vremena! Nitko nè molī, zāvjētā nema,
 Samo duboko čuđenje i, mjesto užasa – strava. 100
 Ruše se crkve, poljane, dvori, općinski i pučki,
 Sravnjeni leže na golemim hrpama visoki krovi
 Sve na gomilu ide, ná se nè ličī više.
 Rek'o bi država jednom, sad tek državi spomen –
 Grobni, ako ti drago. Malo što čitavo stoji: 105
 Izvrnute izbe, temelji šuplji i grede im gole,
 Zlogukim pticama noćna sijela i brlozi zmijski.
 Mimo ove obale proći će matori mرنar
 – Čio promàtrāč, sada zapanjen svjedok –
 Prvim kazat će prstom, ovàkvē riječi izdàhnut: 110
 »Negda davno mlad sam gled'o Dubrovnik ovdje,

³ *Dobri je Gospar*, razumije se, upravo Cosimo, kojega se hoće laskanjem prinuditi da pomogne udešeni Grad.

⁴ U originalu ilirske Nereide, kćeri Nerejeve koje su uvijek na pomoći mornarima, a ovdje će biti osobito one koje imaju veze s dorskim Grcima, stanovnicima ovih krajeva u drevno vrijeme. Ima ih pedest, a najpoznatije su Tetida, mati Ahilova, Amfitrita, žena Neptunova i Galateja.

Kako velegrad ù slavi raste od Olimpa viši!
 Kakove samo dvore vidjeh! Ù čudu gledah
 Snažne im grede – takva se raskoš nè vidī više.
 Sada, jadan prizor, svjedoči poguban udes. 115
 Prometnim lađama i hitrim brodima opaki zlamen
 Razoren podzemnom silom i shrvan velikom trešnjom.
 Gle! na hrpama kamenje bezličnoj mogili nalik!
 Negdanjoj resi tō je znak i jedini spomen -
 Pao Dubrovnik gine sad u crnome prahu.« 120
 Lako ti kuće je opet sagrađit i grede im dignut,
 Ali tko će saopćiti ljudsku nevolju ì kōb?
 Tko će tolikē smrti ù tīlī čas prispodòbit?
 Vrh gospárā mrtvih stale rođene im kuće,
 Pratri kako janjci leže nasred otára, 125
 Kmet na dvoru gine, pod Dvorom vijećnik trune.
 S dronjcima halje se grče, ù smrti rázlikē nema,
 Nošnja se svećenska, anu, jarko òd křvi žari.
 Skončala sva je vlastèla, svijet pogiba svuda,
 Veliki ì mālī, s ženama jaci muževi ginu. 130
 Pomoći nè stižē bijeg hitrima, opreznim razlog,
 Nedužnim skrušeno ufanje, zlatan bogatom dukat.
 Isto svjetlo svakoga bije, neskladna mjera
 Narod tuče. Svijet pako splavljen i zgužvan
 Mrije na hrpi tjelésā, gomilā udove hladne. 135
 Čeljad slomljenih križa gubi živote kolikē!
 Drugdje pò tlima laze ljudi ni mrtvi ni živi,
 Gledaju ná se, tužni, nà svōj sprovod strahòvit.
 Ranjen i krvlju obliven jedan prestravljen bježi,
 Drugoga s leđa već stiže òd njega hitriji Konac,⁵ 140
 Zatim se guši ù tēškōm prahu zatravljen slikom
 Propala Grada i svojom građom prekritih dvórā.
 Gòrē se éute ipak oni koje je tovar
 Kakav slomio – police tako nì smrt ni život
 Neće, prije konca guta ih pò pola humak. 145
 Jadne čeljadi! čas bi micalī kamenje teško,
 Čas bi trudni òd mukē skončali – dosta je bilo.
 Stali pa mole, jauču, svoje ù pomòc zovu,
 Ali ovih nema – drugdje ih zatekla ura –
 Žeste se ì jedē ònī, psuju i griješe dušu. 150

⁵ U originalu Libitina, opaka božica smrti i pogreba. Ime joj hoće reći isto što i Smrt (usp. Hor. *Carmina* III. 30).

Nikakve koristi nema! Strava molitve ništi.
 Očevi ostarit neće, neće porasti djeca,
 Žena zaglávila u ložnici muža ù pomōc zove
 Ovaj nè hajē, sebe vadi ako još može –
 Zá se svatko strepi, drugoga pomoći neće. 155
 Trupla drugóvā naučila živē bezumno bježat
 Vidjeli ljudi odmah čega se bojati treba.
 Niti da mi je gvozdeno grlo i tolikō usta
 Vēlī koliko Briārēj⁶ na broju ruku imáde,
 Niti da mi je misao laka i od potoka brža 160
 I da siona k izrazu moćnim ušćima teče,
 Ne bih mogao ù stihu rijet, ni l'jepo ni prāvo,
 Kobni danak koji je ònō otelo jutro:
 Zá smrt tolikō iménā nè znām – jezik mi vene.

S latinskoga preveo i bilješkom popratio Orsat Ligorio

Bilješka

Uoči Uskrsa 1667. – poznato je – zadesi Dubrovnik strahovit potres. Građani su koji poginuli, koji pobjegli, koji srušeno popljačkali. Knez izdahne pri jutarnjoj misi, a izginuše još četvorica od sedmorice, koliko ih stane u Malo vijeće. Srušeni je grad sada pedepsavao i požar. Četvrti dan po potresu sastali se u Revelinu, gdje je bilo premješteno blago iz Sponze, krjeposni vlastelini i desetorica među njima stanu na čelo Republike. U njih je bilo šest posilnih kapetana, među kojima i Marojica Kaboga, čije je ime čuveno s izvrsnosti u ovom poslu. Valjalo im se brinuti čas za pljačku, čas za red, čas za požar koji je opet globio Grad. U međuvremenu odluči Vijeće da nitko nema izići i da je svima ostati između Svetoga Jakova i Gruža. Vijeće tada pošalje pismo u Rim Stijepu Gradiću tražeći od njega da isposluje pomoć. Potpisane su utvare (»Knez i vijećnici Dubrovačke Republike«) e da, ako bi ga slučajno presreli, pismo ne bi nehotice naškodilo domovini saopćivši tuđinu nesretnu istinu. Gradić sam sastavi neniju za mletačkog dužda,⁷ a prijatelju i isusovcu Benu Rogačiću dade u zadaću da se obrati toskanskom vojvodi. Ovaj pristade, dade se na posao i tako nastade *Proseucticon* (grč. *προσεύχομαι* hoće reći »moliti se«, odatle pjesmi i talijanski naslov *Carne supplicatorio*). O svemu tome ovako pripovijeda Rogačićev životopisac:⁸

»Di fatto mentre stava alla curia Generalizia venne pregato da Don Stefano Gradi Raguseo, Prefetto della Bibliotheca Vaticana, che volesse comporre un poemetto di

⁶ Briarej, Egeon, Kot i Gig su divovi hekatonhiri, djeca Uranova i Gejina, od kojih svaki imade po pedeset glava i po stotinu ruku.

⁷ *De laudibus Serenissimae Reipublicae Venetae et cladibus patriae suae carmen* (Venetiis, 1675.). Ima vijestí o pripremi drugog izdanja u Antwerpenu (Crijević: *Bibliotheca Ragusina* IV 117).

⁸ Giuseppe Rosan u djelu *Vita del P. Benedetto Rogacci della Campagna di Gesù (n. v.)*

trecento esametri latini sul terremoto di Ragusa, usando delle relazioni avute dai superstiti e di quelle che egli stesso gli avrebbe date; dedicando il lavoro a Cosimo III de' Medici. Il P. Rogacci ben volentieri, com'è chiaro, si pose all'opera e compose il poemetto nel 1678, e l'offrì al Granduca, che l'aggradi molto caramente.«

Tekst koji sam prevodio je mletačko izdanje iz 1808 (v. Štivo). Postoji više talijanskih prijevoda (Rogačić 1808, Gradić 1828), ali onaj hrvatski još nedostaje. Prevodeći koristim akcenatski heksametar, ali se držim i Vojnovićeva savjeta, koji se upire na starije dubrovačko pjesništvo, pa na talijansku brojim jedan slog gdje se vokal dotiče vokala.

Na koncu, zahvaljujem Gorani Stepanić što mi je skrenula pozornost na pjesmu.

Štivo

Crijević, Serafin Marija 1980, *Bibliotheca Ragusina*, JAZU, Zagreb;

Gradić, Stjepan 1828, *Le tre descrizioni del terremoto di Ragusa del M.DC.LXVII di Gradi, Rogacci, Stay*, Tipografia di Giuseppe Antonelli, Venezia;

Rogačić, Benedikt 1808, *Del tremuoto onde fu distrutta la città di Ragusa l'anno MDCLXVII*, Preso Giovanni Palese, Venezia;

Slade, Sebastijan 2001, *Fasti Litterario Ragusini*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb.